De Levende Natuur 2 (4):79-82 (1897)

De Watersalamanders.

Pas is het ijs uit grachten en slooten verdwenen, of ge ziet de jeugd er met schepnetjes, soms van de meest primitieve vorm, op uitgaan, om stekelbaarsjes te vangen.

Als ge dan de jongens zoo in honderd standen en houdingen ziet hangen, liggen of staan, om de vlugge diertjes te bemachtigen, zoudt ge durven besluiten, dat er geen waterbewoner is, die hun meer belangstelling inboezemt.

Toch is dit, geloof ik, zoo niet. Wilt gij u er van overtuigen, zeg dan maar eens: Jongens, ik weet hier dichtbij een sloot met „hagedissen" (zoo worden de salamanders bijna overal genoemd) en onmiddellijk zijn de visschers gereed u te volgen. Alleen in 't geval, dat er goudbekjes (mannetjes van 't stekelbaarsje) te snappen zijn, zullen er mogelijk een paar wezen, die op hun plaatsje blijven.

Ook voor hen, die de kinderschoenen ontwassen zijn, is de salamandervangst een interessant en, zoo ze er niet meermalen op uitgeweest zijn, zelfs een tamelijk lastig werk.

Hebt ge het nog nooit beproefd?

Vergezel ons dan op een tochtje bijv. naar de slooten tusschen Sloterdijk en Halfweg.

Hier moeten we zijn? Wat een heerlijk plekje. vindt ge niet? Aan de voet van de dijk staan welriekende viooltjes in menigte, terwijl muur, kers, paarse doove-netel en speenkruid een bonte maar toch aangename afwisseling vormen met het voorjaarsgroene gras aan de zuidhelling.

Of ik de leeuwerik hoor zingen?

Zeker ik heb hem zoo pas zien „opgaan" en daar ik hem steeds gevolgd heb, zie ik hem nu nog duidelijk.

't Zal u moeite kosten hem te vinden.

Daar, voor dat witte wolkje, zweeft hij.

Gevonden?

Nu staat ge eerst recht verbaasd over de stem van 't kleine schepsel. 't Is nagenoeg onzichtbaar en toch mist ge nog geen toon uit zijn jubelzang.

Maar we zouden op deze manier het doel van onze wandeling uit het oog verliezen.

Voorzichtig stappen we langs de sloot voort tegen de wind in, daar anders het water voor ons uit troebel wordt, als we soms met ons schepnetje een slag door de modder doen.

Hebt ge nog geen salamanders gezien?

Toch zijn er hier genoeg; maar ge zult scherper toe moeten kijken, om de diertjes te vinden.

Ik zal er u eens een paar wijzen.

Ziet ge daar dat bruinachtige ding?

't Lijkt wel een rietblaadje van het vorige jaar. Dat is er een.

Voorzichtig het netje laten zakken, langzaam naar het diertje heen, nu met een rukje vooruitslaan en ophalen.

Kijk, daar heb ik er al een. 't Is een wijfje van de kleine watersalamander, Triton taeniatus. We zullen het spoedig in de wijdmondsflesch doen en dan beginnen we het spelletje weer.

Hier zit een mannetje. Ziet ge wel, het is veel donkerder. Reken er op, die is heel wat vlugger. Ge zult straks wel zien, waarom het zoo veel sneller zwemmen kan dan het wijfje.

Of ge ook eens moogt scheppen? Zeker.

Kijk, daar is weer een wijfje, dat kunt ge gemakkelijk vangen.

Langzaam. Ja zoo.

Mis, ge hebt niet aan de straalbreking gedacht, waardoor een sloot veel ondieper schijnt dan die is. Ge geeft het nu nog niet op, hoop ik. Nog drie, vier keer lukt het niet, en dan begint ge er de slag al van te krijgen.

Die kever moet ge maar laten zwemmen. 't Is een waterroofkever, waarvan ge in een aquarium waarschijnlijk meer last dan genoegen hebben zoudt.

Mocht soms een groote pikzwarte zich vertoonen, dan verzoek ik het netje even terug. Die tor is nu juist het tegengestelde van de vorige. 't Is bijna uitsluitend een aas- en planteneter en bovendien door zijn nestbouw, wijze van ademhalen, enz. een zeer gewenschte bewoner van een aquarium.

Nog een uurtje gaan we met de vangst voort. Onze flesch is dan overbevolkt en daardoor is het moeilijk de salamanders eens wat nauwkeuriger te bekijken, te meer daar ze angstig over elkaar heenkruipen. Ga dus liever eens mee naar mijn aquarium; dan zullen we er een paar indoen.

— — — — — — — — — — — —

Wat schieten ze snel tusschen de waterplanten in! Zoo zien we er nog niet veel van.

Gelukkig zijn er eenige in, die het najaar en de winter in het terrarium hebben doorgebracht. Ze zijn niet schuw meer. Daar zitten ze. Die eene met de kam is een mannetje. Wat is die streep over de onderzijde prachtig! 't Is juist de kleur van het goudvischje. En wat aardige donkere vlekken langs de zijden! Zie, de kam is beurtelings licht en donker. De donkere reepjes vormen de uitsteeksels. Die kam loopt onafgebroken voort tot het einde van de staart. Aan de onderzijde heeft deze ook een verbreeding. Heel onderaan is een roode streep, afgebroken door bijna zwarte blokjes. Daar-

De Levende Natuur 2 (4):79-82 (1897)

boven bevindt zich een blauw gedeelte, van het eerste gescheiden door een bijna witte lijn.

Over het oog loopt een donkere streep. Op 't eerste gezicht schijnt de pupil een horizontale spleet te zijn, bezien we die wat meer van nabij, dan merken we op, dat het zwart zelf cirkelvormig is, maar dat zich aan weerszijden op het regenboogsvlies een donkere vlek vertoont.

De andere zonder kam is een wijfje. De kleuren zijn minder schoon. De vlekken zijn veel kleiner en op de rug loopen twee smalle donkere lijnen, die elkaar aan het einde van de staart ontmoeten. De onderkant van dit lichaamsdeel is geel.

Die derde daar heeft nagenoeg geen kam meer. Het mannetje heeft dit sieraad alleen in het voorjaar, als het zich in zijn „prachtkleed" vertoont.

Gaan de salamanders over een poos aan land, dan verdwijnen de verbreedingen van de staart, de kam en ook de zwemvliesachtige aanhangsels van de teenen der achterpooten, die ge misschien nog niet hadt opgemerkt. Het mannetje lijkt dan dus zeer veel op 't wijfje.

Maar voor het zoover is, moet er nog een gewichtig werk plaats hebben, n.l. het leggen der eieren.

Heel handig neemt het wijfje dan een blad van potamogeton, of een andere waterplant tusschen de achterpooten, vouwt het op tot een soort puntzakje en legt het eitje er tusschen. Dan houdt het dier het blad nog een poosje tegen het ei aangedrukt, dat zeer kleverig is en laat het dan aan zijn lot over tusschen het beschermend hulsel, dat niet meer in zijn oorspronkelijke stand kan terugkeeren.

Ik heb hier eenige eieren in een glas. Ze zijn een week geleden gelegd. Ik heb ze uit het aquarium verwijderd, omdat de „larven" volstrekt niet veilig zijn, als ze in de nabijheid verkeeren van de volwassen salamanders.

Toen de eieren pas gelegd waren, had het dooier een volkomen kogelvorm. Het was, zooals nu, omgeven door een dun doorschijnend laagje. Het leek dus veel op een kikkereitje zeer kort na het leggen. De kleur van het dooier was echter bruinachtig.

Langzamerhand is het langwerpig geworden en nu kunt ge al duidelijk de gekromde kiem onderscheiden. Daar is de kop met twee uitsteeksels, die later kieuwen worden. 't Lijkt op-en-top een kikkervischje, alleen de kleur is anders.

Nog een weekje geduld, dan kruipen de larven uit, die eerst voor- en daarna achterpooten krijgen; terwijl hun gedaanteverwisseling ook nog daarin van die der kikkers verschilt, dat de uitwendige kieuwen veel langer, en de staart altijd blijft.

Heel in het eind van October heb ik in de IJpolder uit een sloot een salamander-larve gehaald met kieuwen. De metamorphose is dan gewoonlijk lang geëindigd, daar deze gemiddeld 3 à 4 maanden in beslag neemt.

Ik heb wel eens gelezen, dat de kieuwen soms 3 jaar kunnen blijven. De dieren zouden dan verkeerd hebben onder omstandigheden, die voor de gedaantewisseling ongunstig waren. Ze overwinteren dan, dit behoeft haast niet gezegd, in het water.

Wat een eigenaardige beweging voert het mannetje daar met de staart uit. Hij legt die nagenoeg evenwijdig met het lichaam en begint er dan sierlijk mede te waaieren. Waartoe dat dient?

Let eens op, dan bemerkt ge, dat iets verder een wijfje zit. Hij pronkt er voor evenals bijv. een doffer doet voor een duif. Nu gaat de punt van de staart verder van 't lijf. De achterpooten blijven niet meer op de grond. Het diertje kromt zich bijna tot een halve cirkel. Daar schiet het met een ruk voorbij de kop van 't wijfje en begint zijn „pronkerij" dan van voren aan.

't Lijkt wel, of 't wijfje een sluier draagt; zie maar, een vliesje hangt over de kop. Dat is het vel van het beestje. In 't voorjaar stoot het eenige malen vrij snel achter elkaar de huid af, later minder vaak. Ge kunt die dan in haar geheel zien drijven en er de pooten ja zelfs de teenen aan onderscheiden. Lang zult ge het vel echter niet kunnen waarnemen, daar de salamanders het gewoonlijk opeten. De eerste tijd na hun ontwaken uit de winterslaap hebben ze een buitengewone eetlust.

Daar komt een van onze nieuwelingen voor-den-dag. 't Is een prachtig mannetje, nu nog heel wat donkerder gekleurd dan de andere. 't Zal evenwel niet lang duren, of het ziet er uit als de overige. Het schijnt, dat de verlichting van het aquarium, de temperatuur van het water, en nog tal van andere zaken op de teekening en de tinten van de amphibiën heel wat invloed hebben. Het zou zeker de moeite wel loonen, als men daaromtrent eens een reeks van proeven nam.

De pas gevangene mist een poot. Het diertje is zeker aangevallen door een waterroofkever of een van de verwanten van deze en mag dan nog van geluk spreken, dat het er zoo afgekomen is. De roover doodt zelfs wel padden en volwassen kikkers.

Men zegt, dat de lichaamsdeelen van de salamanders weer aangroeien. We zullen daarom het mannetje in het aquarium laten, om eens te zien, of het diertje werkelijk zulk een hertellingsvermogen bezit.

Herhaalde malen hebt ge de salamander al bijna loodrecht naar de oppervlakte zien roeien. Als ze daar aangekomen zijn, laten ze een luchtbel ontsnappen en keeren dan weer naar de zandbodem terug.

Op die wijze halen de dieren adem. Ze nemen

De Levende Natuur 2 (4):79-82 (1897)

telkens een goede voorraad lucht mee naar beneden, verbruiken die vrij langzaam en zijn dan verplicht weer boven te komen, om de onzuivere tegen versche lucht te wisselen. Ge begrijpt dus, dat de ademhalingswerktuigen longen zijn bij de volwassen dieren, uitgezonderd die gevallen van „neotenie" (terugblijven der gedaantewisseling), waarbij de kieuwen niet verdwijnen.

Wacht, ik zal mijn „vee" eens voederen. Eenige kleine regenwormen zakken naar de bodem. Een paar tellen geduld, dan beginnen de salamanders te zoeken. Let op, de kop wordt tegen het zand gedrukt. Ze ruiken het voedsel wel, maar schijnen slecht te kunnen zien.

Daar doet er een een paar stapjes nader. Het snuitje raakt de worm al aan. Hapt het diertje nu nog niet? Eindelijk bijt het toe en nu gaat de worm met horten en stooten naar binnen. Telkens, als de worm inkrimpt, pakt de salamander hem iets verder. Nog een paar minuten en het laatste deel is verdwenen.

Maar zie eens, wat komt daar tusschen die dichte waterplanten uit? 't Lijkt wel de kop van een pad. Dat is het wijfje van de groote watersalamander, Triton cristatus.

Nu kunt ge het dier beter zien. 't Heeft geen bevallige vorm, hé? En wat is het donker gekleurd. Boven op is het bijna zwart. Het valt daardoor zelfs moeilijk de donkere vlekken, waarmede het lichaam bezaaid is, op te merken. Hier aan de onderzijde gaat dat beter, die heeft een gele grond, waarop zwarte vlekken, eenigszins tot dwarsbanden gerangschikt, een allergrilligst dessin vormen. Langs de onderkant van de staart loopt een gele streep evenals bij de vrouwelijke kleine salamander.

Zie nu nog even naar het oog. Het schijnt of de pupil, evenals bij de kat, een vertikale lijnvormige opening is. Dit gezichtsbedrog ontstaat door twee donkere vlekken, waarvan een boven en een onder het zwart van het oog.

Niet bij alle exemplaren treft men die loodrechte donkere streep aan. Soms zijn de vlekken meer uitgevloeid tot zwarte wolkjes, of ontbreekt er een van. Ook komt het wel voor, dat beide afwezig zijn.

't Is trouwens ondoenlijk, tot in kleinigheden om op te geven, hoe de teekening en vorm der salamanders is. Zoo ving ik bijvoorbeeld laatst een wijfje van de kleine salamander, dat juist als het mannetje gevlekt was en evenzoo een verbreede staart had. De kam op de rug ontbrak echter.

Het mannetje van Triton cristatus, dat ik heb, is niet bijzonder mooi. Ik bezit er echter een op sterk water, dat onmiddellijk na het vangen opgezet is. Het heeft een kam van 12 mM. hoog en is 14½ cM. lang. Van het wijfje, dat hier in het aquarium is, bedraagt de lengte 17 cM.

Bij deze salamanders loopt de kam niet door tot het eind van de staart, maar eindigt boven de staartwortel. De verbreeding van het roeiorgaan van het mannetje, draagt niet de voor de kam kenmerkende groote uitsteeksels en inhammen. Dit gemis wordt echter ruimschoots vergoed door een prachtige metaal-blauwe streep, die langzaam vervloeit naarmate hij het lichaam nadert.

Overigens gelijken mannetje en wijfje wat kleur en teekening betreft, heel veel op elkaar.

Mogelijk hadt ge deze dieren nog nooit gezien. Nu, ze zijn ook heel wat zeldzamer, dan Triton vulgaris (taeniatus). Ik heb ze nog maar op een paar plaatsen gevonden. Het zou wel eens aardig zijn, om die dieren eens wat meer algemeen te maken, door hier en daar een paar of een viertal los te laten op plaatsen, waar water in overvloed is en de kans, dat ze weer gevangen zullen worden, gering geacht kan worden.

Een kunstmatige kweekerij in een aquarium zou ik er maar niet op nahouden, daar de dieren hoogst zelden, misschien wel nimmer in gevangenschap eieren leggen.

Ook wil ik nog eens even waarschuwen tegen de ware razzia's, die sommigen houden, als ze eenigszins zeldzame dieren of planten vinden. Neem er een paar mee, als ge zeker zijt, ze thuis goed te kunnen verzorgen, maar vooral niet meer dan hoogst noodig is.

Het verwondert u, dat ge die twee logge groote salamanders eerst niet opmerkte in het aquarium, maar zie eens, ze zitten nu nog op dezelfde plaats, waar ze zoo even hun maaltijd gebruikten. Ze brengen juist niet veel leven en afwisseling aan.

Op dat plankje daar, het drijvend eiland, kan het wijfje soms urenlang zitten, of liggen, hoe moet ik het noemen? Vaak schijnt het dier aan de oppervlakte van 't water te hangen en de eenige beweging is dan het opheffen van de kop, om adem te halen. Of het ligt in zalig-niets-doen tusschen de waterplanten; wat het geval was, toen ge de eerste blik in het water wierpt.

Wat een reuzen zijn die groote salamanders vergeleken bij Triton vulgaris. En toch zijn het nog maar kleine jongens bij de Japansche reuzensalamander, die ge mogelijk wel eens in een dierentuin hebt gezien en welke een lengte van 75 cM à 1 M. bereiken kan.

Deze op zijn beurt wordt weer ver in grootte overtroffen, door de verwanten, die in vroegere tijd op aarde leefden en waarvan de overblijfselen in 1725 voor het eerst in Zwitserland in de grond gevonden werden door Scheuchzer; deze meende eindelijk het geraamte ontdekt te hebben van de voorhistorische mensch. Men vertelt zelfs, dat een poëet

De Levende Natuur 2 (4):79-82 (1897)

een gedicht maakte, waarin hij de gewaarwordingen van die mensch beschreef, toen de zondvloed begon.

Jammer voor de man, kwam er weldra een ander geleerde, die heel kalm verkondigde, dat die fossiele mensch een salamander moest geweest zijn.

J. POSTMA.

AAN HET STRAND.

Er is niemand, die er niet van houdt, nu en dan afwisseling te hebben in hetgeen hij dagelijks ziet in zijn gewone omgeving, en wanneer men, zooals met mij het geval is, ongeveer midden in het Koninkrijk der Nederlanden woont, met heide- en bouwgronden en bosschen rondom zich, is het natuurlijk, dat men ook eens iets anders verlangt te zien dan deze, zij het ook nog zoo prachtige natuurgezichten.

Om van zulk een afwisseling te genieten, weet ik niets beters, dan eens naar de kust te gaan en daar aan zee en strand het oog te goed te doen. Dat is zoo iets geheel anders en trekt juist daarom te meer aan. Geen beter oord bestaat er, geloof ik, om in de vacantie de kinderen eens te laten genieten van hun vrijheid, en om... zelf vacantie te nemen.

Zoo dacht ik er dan ook de vorige zomer over, en nauw was de school gesloten of wij togen op naar de mooiste Hollandsche zeeplaats, naar Scheveningen.

Te Scheveningen nu behoeft men zich waarlijk niet te vervelen; een ieder vindt er iets van zijn gading, waarmede hij zich vermaken kan, en niet het minst treft de vriend der natuur aan het strand een leven vol afwisseling aan, dat hem boeit en op de aangenaamste wijze bezig houdt. Ik, die mij tot de warme vrienden der natuur reken, vind het een der beste genietingen, om die heerlijke zeelucht in te ademen, met zulk een prachtig, ruim gezicht om zich heen. Altijd is er wat anders te zien, zee en lucht zijn bijna nooit twee dagen achtereen dezelfde; en dan die steeds veranderende, woelende massa menschen, die in bonte mengeling dooreenkrioelt, is ook niet onaardig. Dat is ook heusch een stukje zeer levende natuur!

Wat mij intusschen 't meest aantrekt op het strand, dat is de vogelwereld; een wereld zoo geheel, verschillend van die welke men op onze Utrechtsche heide en in de bosschen te zien krijgt, en die waarlijk niet minder belangwekkend is.

Het was in Augustus, de trektijd zou aanvangen, het vogelleven verrijkt worden, een heerlijke gelegenheid om dagelijks veel te zien.

Een mijner eerste waarnemingen betrof evenwel niet de vogels, maar de vlinders, en wel het zoogenaamde „witje" (Pieris brassicae L.). De 10e der maand namelijk bij prachtig weer en noordenwind, trokken ontelbare dezer vlinders laag langs het strand in N.O—Z.W. richting. De kleine diertjes trekken niet in troepen, maar ieder alleen, „einzeln" zooals de Duitschers zeggen, en men zou meenen dat ze ieder voor eigen rekening reizen. Steeds doemden weer nieuwe op en verdwenen op hun beurt, tot tegen elf ure 's morgens de trek geheel ophield. Zulk een trek is nu wel geen ongewoon verschijnsel, maar voor mij was het iets nieuws, om te zien en ik was verheugd het zoo getroffen te hebben dat ik juist die ochtend aan 't strand was. De volgende dagen zag ik geen enkele vlinder meer.

Hoe verder in Augustus hoe meer vogels uit het Noord-Oosten verschijnen; ik hield dagelijks mijne aanteekeningen van het geziene met eenige korte opmerkingen omtrent weer en wind, enz. anders is het niet mogelijk er iets met juistheid van te onthouden.

Natuurlijk waren er altijd nieuwe te zien in grootere of kleinere getale; zonder die groote, fraaie vogels met hun sierlijke vlucht is het strand haast niet denkbaar. Dit waren zilvermeeuwen (Larus argentatus Brünn.) en kleine zeemeeuwen (Larus canus Brünn.). Deze vogels vermeien zich gaarne aan de uitmonding van het in zee uitstroomende ververschingskanaal van 's-Gravenhage, welke stad door dat kanaal echter weinig ververscht schijnt te worden, te oordeelen naar de geuren welke men van de grachten aldaar te genieten krijgt en die met Rimmel en Boldoot niets gemeen hebben. Maar voor de meeuwen schijnt dit kanaal, ook wel naar de vorige burgemeester der Residentie, „Patynrivier" geheeten, veel aantrekkelijks te hebben. Nu, ieder zijn smaak, niet waar!

Het duurde niet lang of er kwamen trekkende vogels aanzetten, eerst enkele, toen meerdere en eindelijk geheele scharen. Het eerst zag ik groote wulpen (Numenius arcuatus L.) over zee vliegen. Deze vogels zijn, zooals men weet, geen trekvogels in die zin, dat ze ons land slechts op hunne heen- en weerreis bereiken. Zij broeden in onze duinen en op onze heiden, en zijn ook des winters menigvuldig bij ons te lande, o.a. in de Zeeuwsche polders, te vinden. In het najaar trekken zeer vele in noordelijker streken broedende wulpen bij ons door.

Troepen Scholeksters (Haematopus ostralegus L.)